

by *N. Pap*

S u m m a r y

The study gives basic geographical information about Maltese Islands.

It contains demographic, political, geographical, historic etc. information. This small European state has a long history but its period of sovereignty is just three decades. Its relationship with European countries as well as African states is strong. There are remarkable issues about becoming a member of the EU.

Translated by the author

Amin, A. (ed.): Post-Fordism. A reader. (*A posztfordizmus. Válogatott szövegek gyűjteménye*) Blackwell Publishers Ltd. Oxford (UK), Cambridge (USA). 1994. 345 p.

A könyv rendkívüli népszerűségét és az iránta való nagy érdeklődést mutatja, hogy az 1994. évi első megjelenése óta minden évben újra kiadták. Már ez is adhat némi támpontot az olvasónak arra, hogy olyan munkát tart a kezében, amely mindenképp méltó a figyelmére. Az egyes írások elolvasása után pedig ez az előzetes benyomása határozottan igazolódik. Ugyanis Ash AMIN – aki egyúttal a kötet szerkesztője is – és neves szerzőtársai korunk egy igen izgalmas témájával, a posztfordizmussal foglalkoznak. Egyfelől a jelenlegi változásokat analizálják, másfelől a jövő lehetséges alternatíváit kísérlik meg felvázolni, s olyan kérdésekre keresik a választ, hogy lezárult-e már a Henry Fordról elnevezett tömegtermelés időszaka, és hogy az új információs technológiák átalakítják-e a Nyugat gazdaságát és létrehozzák-e a társadalmi, politikai és kulturális élet új formáit? A válaszokat a kapitalizmus kihívásokkal teli legújabb korának a természetéről folytatott heves és ellentmondásos vitákból szűrhetjük le, amelyek nemcsak kitérőt nyújtanak annak lényegi megismeréséhez, hanem további gondolkodásra, elmélyülésre is serkentenek.

A több mint 30 oldalas szerkesztői „előszó”, amely a „Posztfordizmus: az átmenet modelljei, fantáziái és fantomjai” címet kapta, egyrészt nagyon alaposan előkészít az egyes fejezetek értelmezéséhez, másrészt nagyszerű áttekintést ad azokról, így ez a rész akár önmagában is megállja a helyét, s főleg azok számára ajánlott, akiket általánosságban foglalkoztat ez a problémakör, ill. időszakában szenvednek. Mivel a recenzió írásakor elsősorban a terjedelmi korlátok szabnak határt az értékelés részletességének, ezért e munka keretei között elsődlegesen a bevezető bemutatására helyeződik a hangsúly, amit a Newcastle-i Ash AMIN írt.

A nyugati társadalomtudományokban egyetértés kezd kibontakozni arról, hogy az 1970-es évek közepétől átalakulóban van a kapitalizmus. A modern, fejlett gazdaság és társadalom szerkezetében és szervezetében óriási változások zajlanak, amelyek mindinkább kiszélesednek és az élet minden területét egyre jobban áthatják. Úgy tűnik, hogy a kapitalizmus történeti fejlődésében egy kerestűthöz érkezett, amely olyan (pl. technológiai, piaci, társadalmi és intézményi) erőknak a felbukkanását jelzi, amelyek markánsan különböznek azoktól, amelyek a II. világháború utáni gazdaságot determinálták. Ezek az új tényezők óriási szerepet játszanak a tőkés társadalom új szakaszának a stabilizálásában, a reprodukálásában és az időbeli határvonalának a pontos megrajzolásában, amely már számos új nevet is kapott, hiszen maga az elnevezés könnyebb és gyorsabb mint a tartalmának vagy a kezdetének a definiálása, ami szintén vita tárgya. A kapitalizmus új korát, a „jövői” megkülönböztetésül a jelenlegitől, amit a „strukturális válság”, az „átalakulás” vagy az „átmenet” fogalmával jelölnek többnyire, a következő elnevezésekkel illetik: posztfordizmus, posztindusztriális, posztmodern, ötödik KONDRATYEV ciklus, posztkollektívizmus.

Tulajdonképpen a posztfordista vita, ami egy klasszikus vitának a kortárs megnevezése a kapitalizmus jövőjéről, dinamikájáról és túléléséről szól. Ernest STERNBERG 1993-ban nem kevesebb, mint nyolc potenciális új kort sorolt fel, amelyek mindegyike a kapitalizmus jövője lehetséges elképzelésének tekinthető. Ezek név szerint az alábbiak: az információ kora, a posztmodernitás kora, a globális egymásrautaltság kora, az új merkantilizmus kora, a testületi ellenőrzés új kora, a flexibilis specializáció kora, az új társadalmi mozgalmak kora, a fundamentalista elutasítás kora. Hogy közülük melyik fog megvalósulni, az egyelőre nyitott és igen vitatott kérdés, csakúgy mint az, hogy vajon az új trendek radikális törést képeznek-e majd a múlthoz képest vagy pedig csak annak a finomítását, a módosulását vonják-e maguk után? A posztfordista vita tehát alapjában véve egy korszakkijelölő változás természetére és irányára terjed ki, melynek során különböző nézetek ütköznek és ezeknek a megismertetése a szerzők legfőbb célkitűzése.

Az átalakulás jelenlegi szakasza sokak szerint természetes következménye a kapitalizmus ciklikus fejlődésének, amely a II. világháború utáni tökéletes fejlődés egy domináns szakaszából egy másik 30–50 éves ciklusába való átmenet időintervallumát jelenti. Az ennek a köztes periódusnak a megközelítésével kapcsolatos elméletek három fő csoportba oszthatók, amelyek lényegében az átalakulás modelljeit alkotják a maguk hibáival és pozitívumaival együtt.

A regulációs szemlélet első képviselői az 1970-es években Franciaországban bukkantak fel, akiknek az volt a célja, hogy egy olyan teoretikus keretet dolgozzanak ki, amely a kapitalizmuson belüli paradoxon magába foglalja és magyarázza. (Ez egyébként nem más, mint az, ami állandó instabilitásra, válságra és változásra való törekvési hajlama és azon képessége között áll fenn, hogy koalícióra lépjen és stabilizálódjon az intézmények, szabályok és normák azon halmaza körül, amely utóbbiak a gazdaság stabilitásának relatíve hosszú periódusát szolgálják.) Ezt a teóriát, amely nagy nemzetközi befolyást fejtett ki az 1980-as években, a politikai gazdaságtanok tovább finomították megkísérelve megmagyarázni a gazdasági stabilitás és a változás hosszú távú ciklusainak a dinamikáit, miközben az emélelet az évtized vége felé egyre több kritika érte. Közülük a legélesebben SALVATI fogalmazott 1989-ben, aki szerint a regulációs megközelítés „...se nem teória, se nem történelem”.

Az átalakulás modelljének másik fő iránya, a „másik véglet”, amely a „flexibilis specializáció” nevet kapta az amerikai szociológusok nevéhez fűződik, akik hevesen ellenzik elképzelésük bármiféle kapcsolatba hozatalát másokéval és buzgón ragaszkodnak annak felsőbbrendűségéhez. Ezen irányzat elvi egyszerűsége abból fakad, hogy a termelés szféráját helyezik középpontjukba. A „flexibilis specializáció” a képzett munkaerőn alapul, amely a rendelt áruk sokféleségét produkálja, míg a tömegtermelés ezzel szemben speciális célgépeket használ és szakmunkásokat alkalmaz, hogy tömegárukat gyártson. Az utóbbi a századfordulón kezdett kibontakozni, háttérbe szorítva a kézműipart. Ez az első „ipari vízválasztó” időszaka, amit a fordizmusként elnevezett időszak követett, amely a virágkorát az 1950-es, az 1960-as években élte. A második „ipari vízválasztó” az 1970-es évektől datálható, amely a tömegtermelés és a flexibilis specializáció között figyelhető meg.

A két „alapmodell” között foglal helyet a neo-schumpeteriánus megközelítés, amely bizonyos fokú hasonlóságot mutat a regulációs elmélettel. Elismeri ugyanis pl. a kapitalista fejlődés ciklikus természetét, de ugyanakkor erősen kötődik a technológiához és a technikai standardhoz is az egyes hosszú periódusok kezdetének és hosszának az elklonításában. Ez a nézet főleg FREEMAN és PEREZ munkáival hozható összefüggésbe, amelyek az 1980-as évek közepén láttak napvilágot.

Ezen modellek mindegyike különböző elméleti tradíciókból, gyökerekből táplálkozik, ezért a jövőre vonatkozó elképzeléseik is eléggé különböznek egymástól nemcsak a vázolt trendek tekintetében, hanem az új kornak a láthatósága és „szilárdsága” szempontjából is. Megnyilvánul ez a könyvnek a bevezetőt követő négy fő fejezetében levő írásokban is, amelyekből éppen az előbbi megfontolások miatt sem célszerű egyik művet sem kiragadni. Részen azért, mert az akaratlanul is irányítaná az olvasó figyelmét, befolyásolná az érdeklődését, részben pedig azért, mert a sokféle téma egymástól függetlenül is olvasható, arról nem is szólva, hogy a recenzenti író is nehezen tudna választani közülük. Mindezeket szem előtt tartva akkor járunk el a leghelyesebben, akkor kapunk a lehető legpontosabb képet a könyv tartalmáról, ha az egyes részek címeit és írójuk nevét soroljuk fel, mert így biztosan mindenki megtalálja az érdeklődésének legjobb megfelelő műveket. Ezek a következők:

I. Új makroökonomiai elgondolások

1. Mark ELAN: A posztfordista vita kibogozása: technológia, piacok és intézmények

2. Josef ESSER és Joachin HIRSH: A fordizmus válsága és egy posztfordista regionális- és városstruktúra dimenziói

II. Az ipari szervezet új szociológiai és földrajzi

3. Charles F. SABEL: Flexibilis specializáció és a regionális gazdaságok újra felbukkanása

4. John TOMANEY: A munkaszervezés és a technológia új paradigmája?

5. Michael STORPER: Az átmenet a flexibilis specializációba az USA filmiparában: Külső gazdaságok, a munkaerő felosztása és az ipari vízváltások keresztjeződése

6. Ash AMIN és Anders MALMBERG: Versenyző strukturális és intézményi hatások a termelés földrajzára Európában

III. Politika és a fordizmuson túli politika

7. Bob JESSOP: A posztfordizmus és az állam

8. Jamie PECK és Adam TICKELL: Egy új intézményi struktúra keresése: a fordista válság után és a globális-lokális rendellenesség

9. Margit MAYER: A posztfordista várospolitikai

10. Alain LIPIETZ: Posztfordizmus és demokrácia

IV. A posztfordista városi élet és életstílusok

11. David HARVEY: Flexibilis akkumuláció az urbanizáción keresztül: a posztmodernizmus visszatérője az amerikai nagyvárosban

12. Mike FEATHERSTONE: Városi kultúrák és posztmodern életstílusok

13. Susan CHRISTOPHERSON: Az erőd város: privatizált terek, fogyasztó állampolgárság.

A 13 tanulmány együttesen jól tükrözi az átalakulás fő területeit, ami már a címek alapján is szembetűnő, és azt is, hogy a változás, az új idők hatása nem áll meg a gazdaságnál, hanem a politikát és a kulturális szférát is érinti. Összességében véve az átmenet egy nagyon széleskörű politikai, gazdasági és társadalmi-kulturális változást eredményez, amely az életmód, életstílus váltást is magába foglalja.

Az egyes fejezetek végén található gazdag irodalomjegyzék a további források felkutatását teszi lehetővé, míg a kötet utolsó lapjain levő tárgyszó index a címszavak szerinti gyorsabb tájékozódást segíti elő. A munka elméleti jellegéből adódik, hogy illusztrációként csak néhány táblázat töri meg az egyébként sűrű sorokat tartalmazó oldalakat.

A könyv sokszínűsége miatt az érdeklődők szélesebb taborára tarthat igényt, mint a földrajzosok köre, hiszen a politikusok, gazdaságkutatók, szociológusok és várostervezők számára egyaránt nyújthat új és megfontolandó gondolatokat.

KISS ÉVA